

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií

**Vlivy působící na kulturní posvěcení autorů a jejich děl na
příkladu ceny Magnesia Litera**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Ondřej Špaček, Ph.D.
Vypracovala: Markéta Václavíková

Praha 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literaturu jsem řádně citovala a uvádím je v bibliografii. Práce nebyla použita k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne 28. 6. 2019

podpis

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. et Mgr. Ondřeji Špačkovi, Ph.D., bez něhož by tato práce nikdy nevznikla. Chtěla bych také poděkovat své rodině a přátelům za podporu jak během psaní bakalářské práce, tak během celé doby studia.

Obsah

Úvod	1
1 Vysvětlení obecného aparátu bourdieovské analýzy umění	3
1.1 Sociální pole jako prostor a nástroje pro jeho určení	3
1.1.1 Habitus	3
1.1.2 Kapitály, jejich směna a hromadění.....	4
1.2 Literární pole pohledem bourdieovské sociologie	5
1.2.1 Vymezení pojmu spisovatel a jeho pozice v literárním poli	7
2 Ustanovení literárního pole	8
2.1 Autonomie literárního pole.....	9
2.2 Čisté versus komerční umění	9
3 Kulturní posvěcování.....	11
3.1 Symbolická směna a symbolické statky.....	11
3.2 Role literárních aktérů při posvěcování	11
3.3 Role organizací při posvěcování.....	12
3.4 Způsoby posvěcování.....	12
3.5 Proces posvěcování a s ním spojená rozhodování	12
3.5.1 Marketingové cíle v procesu posvěcování.....	13
3.6 Výhody vyplývající z kulturního posvěcení	13
3.7 Zahraniční výzkumy spojené s posvěcováním	14
4 Historie udávání literárních cen.....	18
4.1.1 Období od roku 1821-1945.....	18
4.1.2 Období do roku 1989.....	19
4.1.3 Období po roce 1989	20
4.1.4 Magnesia Litera	20
5 Výzkumný problém	21
5.1 Data	21
6 Analýza.....	24
6.1 Charakteristiky nominovaných autorů	24
6.2 Charakteristiky nominovaných knih	27
6.3 Charakteristiky nominovaných nakladatelství	30
6.4 Vliv pohlaví na ocenění.....	30
6.4.1 Próza	31
6.4.2 Poezie.....	32
6.4.3 Dětská literatura	32
6.5 Vliv tématu knihy na ocenění.....	32
6.6 Vliv vzdělání na ocenění.....	33
6.7 Vliv nakladatelství na ocenění	34

6.8 Vliv vítězství na překlad knihy.....	35
6.9 Vliv počtu napsaných knih na ocenění.....	36
6.10 Shrnutí výsledků	38
Závěr	40
Seznam literatury	42
Seznam tabulek.....	45

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou kulturního posvěcování literárních děl a jejich autorů. Na základě posvěcování jsou autoři tříděni a hodnoceni na ty co za to stojí a na ty co ne – legitimizují tedy společenskou roli kultury, jež je na základě soudů hodnocena, popularizována či stratifikována. Téma je pak aktuální, protože existuje nepřehledné množství uměleckých cen či kritik, které nás obklopují a zevšedňují tak v našem každodenním životě. Posvěcováním se zabývají zejména autoři z anglosaského a francouzského prostředí. Hlavně Francie je místem, odkud pochází velké množství studií a teoretiků dané problematiky. Za zmínku stojí hlavně Francouzi Pierre Bourdieu, Gisèle Sapiro, Pascale Casanova či Angličan John English.

Teoretická východiska mé práce tvoří především dvě odborné knihy zabývající se problematikou posvěcování. Jedná se o knihu Pierra Bourdieu Pravidla umění: Geneze a struktura literárního pole, ve které se zaměřuje na umělecké pole a knihy literárního kritika vycházejícího z Bourdieuho teorie pole Johna Engliše Ekonomie prestiže: ceny, vyznamenání a oběh kulturních hodnot, ve nichž představuje literární ceny, jejich vznik a pravidla udílení. Poznatky těchto autorů doplňuji zejména informacemi z odborných článků.

V teoretické části nejprve představuji Bourdieuho obecné nástroje pro analýzu pole jako je habitus a kapitály, pomocí nichž se snažím pochopit základní principy fungování literárního světa. Ve druhé kapitole se zabývám historickým kontextem ustanovení literárního pole, jež se začíná utvářet do podoby, v jaké ho známe dnes zejména v průběhu 19. století. Důležitým mezníkem je členění literatury na základě jejího účelu na literaturou komerční a čistou. Poté se věnuji fenoménu posvěcování, vysvětluji jeho význam, průběh a způsoby, kterými mohou být díla či autoři oceněni, dále představuji výsledky výzkumů, jež byly na téma posvěcování provedeny a na jejichž základě realizuji výzkum. Teoretická část je zakončena krátkým představením udílení literárních cen na území Česka od 19. století do současnosti.

V metodologické části se zabývám analýzou literární ceny Magnesia Litera, kde si kladu za cíl zjistit, jaké faktory vedou k zisku literární ceny, konkrétněji se snažím zjistit, jaké vlivy působí na posvěčení literáta. Pokouším se tedy najít podobnosti mezi

vítěznými autory a jejich díly. Sleduji významné vlivy jako je již předešlé ocenění, pohlaví, vzdělání a nakladatelství, ve kterém je daný autor vydáván.

1 Vysvětlení obecného aparátu bourdieovské analýzy umění

Bourdieuovská perspektiva je významná, protože ukazuje důležitost zakódovaných kulturních prvků, skrze které je literární pole definováno. Statusová charakteristika tvůrců a nakladatelství je pak ukazatelem toho, jak vzniká posvěcení (Childress, Rawlings & Moeran, 2017).

1.1 Sociální pole jako prostor a nástroje pro jeho určení

Pole lze považovat za relativně autonomní sociální prostor produkujících, který se řídí vlastními pravidly a jež je potřeba vnímat vztahově, tj. jako prostor obecných, relativně stabilních struktur a objektivních vztahů mezi pozicemi. Jde o prostor nekonečného a nelítostného soutěžení a symbolického boje o zaujetí co nejvýhodnější pozice v poli (Bourdieu, 1998; Broady, 2013; Růžička & Vašát, 2011; Wacquant, 2002). Pozice v poli závisejí na současné situaci ve struktuře, kdy přerozdělování a hromadění kapitálů ovlivňuje specifické zisky. Lidé v poli totiž touží po uznání, jehož se snaží dosáhnout pomocí všemožných poct. K jejich vydobytí využívají strategie, jimiž se snaží své pozice buďto udržet, anebo vylepšit. Pro porozumění jednání v poli je tedy nutné sledovat sociální trajektorii aktérů, kterou lze definovat jako řadu pozic, jež postupně zastávají (Bourdieu, 1998; Bourdieu, 2010; Broady, 2013; Růžička & Vašát, 2011).

Analýzu pole lze provést na základě tří kroků. Za prvé analýzou vnitřní struktury pole – tedy distribuce forem kapitálů, za druhé analýzou habitů skrze studium těch, kteří zaujímají specifické pozice v poli, a v poslední řadě zmapováním pozic v rámci mocenského pole, kdy mocenským polem je myšlen soubor aktérů, kteří zaujímají vůdčí pozice v různých polích (Bourdieu, 2010; Růžička & Vašát, 2011). Bourdieu pak mocenské pole definuje následovně: „*Mocenské pole je prostorem silových vztahů mezi činiteli či institucemi, jimž je společné vlastnictví kapitálu nezbytného k zaujímání vládnoucích pozic v různých polích (zejména ekonomickém či kulturním)*“ (Bourdieu, 2010, s. 283).

1.1.1 Habitus

Habitus lze definovat jako systém trvalých a přenosných dispozic (Wacquant, 2002), jež se vytváří na základě sociálního postavení, díky němuž aktéři vnímají okolní svět, chápou ho a jednají v něm (Bourdieu, 2010; Broady, 2013; Růžička & Vašát, 2011).

Utváří se skrze lidi s podobnými zkušenostmi, tj. na základě konkrétních sociálních podmínek a podmiňování, kdy každý aktér obsazuje určitou pozici v poli. Systém dispozic (habitu) je závislý na pozicích, jež jedinci zaujímají v poli (Wacquant, 2002). Pomocí habitu se utváří vkus a vzorce chování a lidé jsou tak schopni hodnotit své okolí a naopak (Bourdieu, 1995; Růžička & Vašát, 2011; Wacquant, 2002).

1.1.2 Kapitály, jejich směna a hromadění

Bourdieu vymezuje čtyři druhy kapitolů – ekonomický, symbolický, sociální a kulturní. Pomocí objemu vlastněných kapitolů se pak určuje pozice ve společnosti. *„Kapitál tak lze chápat obecně jako cokoli, co má v příslušném sociálním poli či prostoru diferencující (resp. stratifikační) efekt, to jest jako to, co způsobuje nerovnou distribuci uznání a moci“* (Růžička & Vašát, 2011, s. 130).

Ekonomický kapitál není třeba nějak více rozvádět, protože se jedná o obvyklou podobu zisku a tržní hodnoty. Kulturní kapitál je založen na společenském postavení či prestiži (English, 2011). Je důležitý, protože nerovná distribuce kulturního kapitálu upevňuje sociální hierarchii v poli (Wacquant, 2002). Bourdieu (1986) navíc rozděluje kulturního kapitál do tří forem. Na kapitál vtělený, jež je charakterizován jako dlouhotrvající dispozice a vlastnosti mysli a těla (tedy výše zmíněný habitus). Objektivizovaný, čímž jsou myšleny kulturní statky jakožto umělecká díla (knihy, obrazy či slovníky atp.) a institucionalizovaný, jež lze vnímat jako nejvyšší dosažené vzdělání. Sociálním kapitálem je myšlen souhrn zdrojů či sítí více či méně institucionalizovaných vztahů uznání a známostí. Jde o souhrn konexí a kontaktů. (Bourdieu 1986; English, 2011). Symbolický kapitál zahrnuje veškeré předešlé kapitály, z nichž se může utvářet, a je společný všem členům daného pole. Symbolický kapitál je *„... forma, již nabývá jakýkoli druh kapitálu, jestliže je nahlížen v kategoriích vnímání daných tím, že si nahlízející osvojil dělení a opozice vepsané do struktury onoho kapitálu“* (Bourdieu, 1998, s. 81). Jde o dispozice a vlastnosti sloužící k uplatňování vlivu, které jsou ostatními účastníky v poli uznávány. Je založen na poznání, uznání a víře v určité hodnoty (Bourdieu, 1998; Casanova, 2012). Samo uznání je pak závislé na postavení aktéra v poli. Kapitál lze akumulovat skrze péči o známé a uznávané jméno, kdy právě jméno postupně vede k přístupu k posvěcovací moci. (Bourdieu, 2010).

Při hromadění kapitálů jde o snahu o udržení či upevnění pozice skrze převádění jednoho kapitálu na druhý (Wacquant, 2002). Bourdieu (1986) říká, že ekonomický kapitál lze směnit za kapitál kulturní v podobě vlastnických práv, a naopak kulturní kapitál může být skrze znalosti a vzdělání převeden zpět na ekonomický kapitál. Stejně tak jako kulturní kapitál lze také sociální kapitál převést na kapitál ekonomický. Skrze tyto principy je možné kapitály hromadit či směňovat za jiné, což je důležité pro upevňování pozic. Ku příkladu pro participaci v horní části sociální hierarchie nestačí jen být bohatý (akumulace ekonomického kapitálu), člověk potřebuje být zároveň obklopen významnými lidmi (musí disponovat sociálním kapitálem) a musí znát důležité a nosné druhy kulturních aktivit (kulturní kapitál) (English, 2010; O'Brien, 2015).

1.2 Literární pole pohledem bourdieuovské sociologie

Pro zajištění existence pole a fungování principu boje je důležité *illusio*, jež zajišťuje fungování hry. Pro fungování hry je nutné, aby se aktéři zapojili do hry, věřili v ni, brali ji vážně a chápali ji. *Illusio* lze tedy shrnout jako osvojení pravidel a obsahů her skrze hodnotové systémy, kdy aktérům v poli záleží jak na poli, tak na hře, která se v něm odehrává (Bourdieu, 2010). Důležitá je také kolektivní víra v hodnotu samotné hry a toho o co se hraje. Samotná víra je utvářena skrze instituce – v případě literárního pole jde hlavně o boj o monopol na rozhodování, kdy právě kolektivní víra v posvátnou hodnotu literárního díla (tedy estetického hlediska literárního pole) je předmětem hry – je jejím předpokladem i produktem. „*Tím, kdo produkuje hodnotu uměleckého díla, není umělec, ale pole produkce jakožto svět víry, produkující hodnotu uměleckého díla jako fetiš, a to tím, že produkuje víru v tvůrčí moc umělce.*“ (Bourdieu, 2010, s. 300). Na těchto předpokladech se zakládá posvěcující moc, jež je udržována zejména skrze ceremonie a žurnalistickou práci jako je kritika, recenze atp. To znamená, že hodnota nezávisí jen na prestiži hodnotitelů, ale také na jejich víře v ni a ochotě do ní investovat (zejména symbolický kapitál). Důležitá je i víra autora v sebe sama, pokud on sám věří, že má hodnotu, věří tomu i ostatní (Casanova, 2012).

Jak již bylo naznačeno výše, literární pole je místem, kde mezi sebou lidé a instituce soupeří o to, co je pro ně společné, tedy zejména o právo na posuzování literatury (Bourdieu, 2010; Broady, 2013; Janáček, 2005), kterého se snaží dosáhnout skrze prosazení legitimizujících principů a postupů pomocí vytváření odměn a uznání (Allen & Lincoln,

2004). Snaží se legitimizovat představy toho, kdo je a kdo není spisovatelem, a toho co má být pokládáno za literaturu a co ne (Bourdieu, 2010; English, 2011; Janáček, 2005). V poli tak vznikají kulturní „arény“, v nichž se aktéři utkávají o pozice v poli. Zmapování pozic pak může sloužit jako pomůcka k odhadu pravděpodobného posvěcení autorů (Bourdieu, 2010; Childress, Rawlings & Moeran, 2017). Becker (1989) dodává, že spolu aktéři v literárním poli částečně či úplně spolupracují (vznikají tak jakési reciproční vztahy). Dělbá práce je nutná, protože jeden člověk není schopen vytvořit celý proces sám. Jedná se tedy o rozsáhlou síť lidí, jejichž práce je nezbytně důležitá pro finální výsledek. Spisovatelé jsou tedy nezbytně závislí na vydavatelích a ostatních aktérech v poli a naopak.

Pro literární pole je stěžejní zejména habitus aktéra a jeho kulturní kapitál, který je následně převáděn na kapitál symbolický skrze ocenění (Bourdieu, 2010). Většinu porotců je umožněno zasedat v porotě právě díky akumulaci symbolického kapitálu, tedy již dříve získaným literárním cenám (existují i ojedinělé případy, kdy porotce nevlastní žádnou cenu, ve valně většině případů je však v porotě spíše do počtu a nepřísluší mu tak žádná důležitá rozhodování) (English, 2011). V případě udílení cen se zapojuje několik stran, kdy každá disponuje specifickým druhem kapitálu a habitu. Držitelé symbolického kapitálu, porotci, jsou skrze sociální kapitál vybráni do poroty, kde na základě svého kulturního kapitálu (estetického hlediska, získaného vzděláním či rodinou) posuzují díla. Výsledkem celého procesu je nový symbolický kapitál, jehož držitelem se stane oceněný autor spolu se svými díly, a také ekonomický kapitál, skrze který se začnou generovat zisky za prodaná díla, kdy zároveň stoupá také celková tržní hodnota autora (Bourdieu, 1998; Bourdieu, 2010; English, 2011). Sociální kapitál zastává v literárním poli důležitou roli zejména ve chvíli, kdy je potřeba někoho přesvědčit, aby zasedal v porotě. V této moment se může možnost využití známosti stát důležitější než výše symbolického kapitálu. Jedná se o velmi důležitý prvek, co se týče výpomoci ze známosti, tj. dosažení do poroty či výhra určitého díla (English, 2011).

Na obdobném principu funguje i symbolický kapitál nakladatelství, jež se odvozuje od vztahů (kontraktů) s umělci, jejichž díla zastupuje. Nakladatelství tak těží z práce spisovatele a zároveň vytvářejí symbolické statky tím, že vydávají knihy. Tím se vytváří

posvěcení, které je tím vyšší, čím vyšší je status (posvěcení, symbolický kapitál) daného nakladatele. (Bourdieu, 2010; Casanova, 2012).

1.2.1 Vymezení pojmu spisovatel a jeho pozice v literárním poli

Profese spisovatele je obtížně definovatelná, protože nelze jednoduše dojít k závěru, kdo je a kdo není spisovatelem (Bourdieu, 2010). Kvůli obtížnému sjednocení veškeré spisovatelské obce upřednostňuje valná většina badatelů profesionální definici povolání, ve němž hrají hlavní roli posvěcovací orgány (Lizé, 2016; Sapiro 2016). Příkladem může být Francie, kde je za nezávislého spisovatele považován ten, komu licenční poplatky za díla tvoří více než 50 % celkových příjmů (Sapiro, 2015). Valná většina spisovatelů pak tuto podmínku nesplňuje, protože povolání spisovatele obvykle není primárním zdrojem jejich příjmů. Většinou ale vykonávají povolání v „branži“, díky čemuž se ocitají v centru dění, a mají tak snazší přístup k uměleckým kontaktům a z nich plynoucích lepších pozic v poli. Dostávají se k informacím, které mohou vést k navýšení jednotlivých kapitolů či uznání (Bourdieu, 2010, Sapiro 2016). Spisovatelé mají na základě svých pozic v poli na výběr z několika možností změn – mohou svou pozici přijmout či odmítnout. V případě odmítnutí se mohou pokusit integrovat do jiné světové literatury či mohou zkusit změnit postavení literatury ve vlastním literárním poli (v případě úspěchu se dostává do popředí jiný než dosud dominantní literární směr) (Casanova, 2012).

2 Ustanovení literárního pole

Historie literatury je utvářena soupeřením (princip boje je detailněji popsán výše), literárními hnutími, manifestacemi a revolucemi v daném poli (Bourdieu, 2010; Casanova, 2012). Literární svět se sjednocuje skrze vstupy nových hráčů, kteří chtějí bojovat za stejnou věc (stejný umělecký směr) (Casanova, 2012). Bourdieu považuje za klíčové období od 17. až do 19. století, kdy dochází k postupné autnomizaci literatury na ostatních polích, díky čemuž začíná být prostor k utváření institucí, a tedy i procesu institucionalizace. Jedná se o počátek utváření salonů, které se stávají místem styků a výměn. Salony pak přispívají ke strukturaci pole skrze svá zaměření, lépe řečeno skrze to, čím opovrhují (zde můžeme sledovat prvopočátek zrození čistého a komerčního umění). Literární prostor dané doby lze de facto rozdělit na dvorní salony, kde se setkává spisovatelská elita, k níž se nejvýrazněji řadí bohémové, a na tisk, kde vychází romány na pokračování. Za klíčové postavy ustanovování pole považuje zejména Flauberta a Baudelairea (Bourdieu, 2010).

Obdobně jako Bourdieu (2010) tvrdí Lizardo (2008), že se v 19. století utváří autonomní umělecké pole. Umělec začíná být vnímán jako plnohodnotná sociální role. Do popředí se dostává estetika, a tak mohou sami autoři určovat, co chtějí či nechtějí vytvářet. Dále tvrdí, že demokratizace umění vede k propojení konzumenta s jeho vtěleným kulturním kapitálem, jež dopomáhá těm, kteří jím disponují ve velké míře hodnotit a hovořit o umění. Na základě toho se utvářejí rozdíly mezi skupinami jedinců.

Casanova (2012) klade důraz na utváření literatury prostřednictvím jazyka a politiky a ustanovuje tři etapy vývoje světového literárního pole: za prvé jde o původní formování, jež se rozvíjí od 16. století. To definuje jako revoluci „lidového jazyka“, kdy je latina odsouvána do pozadí. Od tohoto okamžiku se jedná o neustálý vývoj literárního pole. Za druhé jde o etapu lexikografickou, která se odehrává v průběhu 18.–19. století. Začínají se ustanovovat národní státy a literatura tak slouží zejména národním myšlenkám. V tomto období se objevují vzájemná doporučení, uznání a rivalita. Jako třetí definuje etapu rozšiřování literárního univerza. Zde do soutěže vstupují představitelé z dosud vyloučených oblastí. Většinou se jde o země, jež byly pod nadvládou jiné větší mocnosti.

2.1 Autonomie literárního pole

Literární pole lze považovat za relativně autonomní, kdy relativním je myšlen zejména vztah k ekonomickému a politickému poli a masmédiím (Bourdieu, 2010; Broady, 2013). Osamostatnění se ve vztahu k ostatním polím je důležité pro následnou analýzu pole., protože pokud by relativní autonomie neexistovala, nemohli bychom sledovat změny v poli (Bourdieu, 1998; Broady, 2013).

Relativní autonomie se začíná utvářet právě ve chvíli, kdy se tvůrci skrze nashromážděné literární dědictví (díla, posvěcení, světové uznání) jsou schopni vymanit z politicko-nacionálního sevření (Casanova, 2012), a pole tak začíná disponovat specifickými mechanismy posvěcování uměleckých děl. Bourdieu spatřuje, co se autonomizace literárního pole týče, za klíčové hlavně 19. století, kdy dochází ke konfliktům kvůli propojování polí a držitelé politické moci se tak snaží získávat privilegium na posvěcování a veřejné uznávání umělců.

2.2 Čisté versus komerční umění

Od 17. až do 19. století se fenomény čistého versus komerčního víceméně překrývaly, protože platilo, že nejvýznamnější spisovatelé se těšili velkým výhodám a důchodům (finančním prostředkům). Začíná se vynořovat konflikt, jež je ukotven v dichotomickém dělení umění na čisté a komerční, a vzniká tak opoziční napětí – napětí mezi autonomním (literární hodnota) a heteronomním (princip trhu). Literární pole začíná činit rozdíl mezi momentálním (lze říci ekonomickým úspěchem) a specifickým posvěcením (Bourdieu, 2010; English, 2011).

V literárním poli se utváří intelektuální pól, tedy čisté umění neboli vysoká literatura, jež klade důraz na symbolický kapitál (umění je uznáváno pro vlastní umění) jehož cílem je získání uznání od ostatních aktérů v poli, a pól komerčního umění, který má pokrýt očekávání široké veřejnosti, jehož hlavním kritériem je čtenářská poptávka. Jedná se o časově omezený úspěch, protože se hledí zejména na prodej, jenž je měřitelný počtem prodaných výtisků (Bourdieu, 2010; Broady, 2013; Casanova, 2012; English, 2011).

Z toho lze vysledovat, že na základě principu čistého umění, je literární svět jakýmsi „ekonomickým světem postaveným na hlavu“, kde může být ekonomický zisk z hlediska

uznání v literárním poli brán jako podezřelý, což může vést dokonce až k odsouzení autora ostatními aktéry v poli (Bourdieu, 2010). V současnosti se začíná rozvíjet nová logika kombinace obou strategií, strategie ziskovosti se strategiemi zisku prestiže. Jedná se tedy o jakési hybridní propojení jak čistého, tak komerčního hlediska. To je nevyhnutelné zejména z hlediska vyšší konkurenceschopnosti a komercializace v oblasti literárního pole. Ocenění pak častěji získávají díla, jež splňují konzumní parametry udávané knižním trhem (Bourdieu, 2010; Verbood, 2011). V současnosti se zřídka setkáme s knihou, která by netěžila ze svého úspěchu. Obaly knih jsou velmi často opatřeny samolepkami „bestseller“ či doporučeními od jiného autora, kritika či novináře a často také nechybí zmínka o cenách, jež kniha vyhrála.

Na základě výše popsané logiky lze obdobným způsobem vysledovat také povahu nakladatelství. Zde je ukazatelem výrobního stylu délka výrobního cyklu a frekvence vydávání knih (Bourdieu, 1998; Bourdieu, 2010)

3 Kulturní posvěcování

3.1 Symbolická směna a symbolické statky

Hlavním principem symbolické ekonomie (směny) je obdarování, jež je pevně institucionalizované. Celý proces se dá přirovnat k rituálu (Allen & Lincoln, 2004; Bourdieu, 1998; Bourdieu, 2010; Childress, Rawlings & Moeran, 2017; Janáček, 2005; Szalo, 2016). Symbolická směna se váže k symbolickému kapitálu a k symbolické moci a proběhne úspěšně jedině tehdy, budou-li na obou stranách stejné kategorie vnímání a hodnocení. Jedná se tedy o transformaci, během níž se objekt (umělecké dílo) proměňuje ve specifický symbolický statek. Symbolický statek se stává zároveň zbožím i nositelem významu a dochází k posvěcení. Posvěcení se pak vyznačuje nahromaděním velkého množství symbolického kapitálu. (Bourdieu, 1998; Bourdieu, 2010). Může se tak jednat ku příkladu o uměleckou prestiž, jež se pojí k symbolické formě, skrze kterou se také šíří. To lze dokázat tím, že trofej (cena) je hlavním nositelem symbolické hodnoty (English, 2011). Nejvyšší a všeobecně uznávanou formou posvěcení je Nobelova cena (Casanova, 2012).

3.2 Role literárních aktérů při posvěcování

Umělec je vytvořen těmi, kdo ho objevili a posvětili, a proto se umělecký svět nemůže obejít bez kritiků, nakladatelů a ostatních spisovatelů. Pro udělení moci posvětit někoho jiného, musí být sami aktéři prvně objeveni a oceněni – jejich hodnota je tedy sociálně konstruována. Čím více literárních autorit (nejdůležitější a nejčistší post představují kritici) nezávisle na sobě dílo ocení, tím větší má dílo šanci, že dojde k jeho posvěcení (Casanova, 2012). Důležitou roli při posvěcování hrají také sami spisovatelé a nakladatelé, protože je na dílo nahlíženo skrze jejich status a pověst (Casanova, 2012; Cattani, Ferriani & Allison, 2014; Childress, Rawlings & Moeran, 2017).

Roli hraje také rozložení poroty. Pokud se porota skládá z větší části z kritiků, je pravděpodobnější, že cenu obdrží někdo z okraje, naopak pokud cenu udávají aktéři z jádra pole, jež se opírají o stejné hodnoty, cenu si odnese spíše někdo z kolegů z daného jádra (Cattani, Ferriani & Allison, 2014). Role porotců, jak by se na první mohlo pohled zdát, není vždy zcela rozhodující a autonomní. Porotci musí často odolávat tlakům a nárokům ze strany organizací, i přestože vytváří dominantní definici umění skrze udělení

ceny (Cattani, Ferriani & Allison, 2014; English, 2011; Childress, Rawlings & Moeran, 2017).

3.3 Role organizací při posvěcování

Organizace ceny je finančně náročná, a proto musí být valná většina cen sponzorována organizacemi, aby se zajistila jejich existence. Organizace se plně účastní veškeré propagace, byrokracie a administrativy, spravují scénu skrze pravidla a výjimky a vybírají členy poroty a sponzory. Na základě toho mohou stanovovat vstupní kritéria (jako je rozsah, národnost atp.) a vyřazovat tituly, a tak cenu ovládat. Manipulovat s výsledky mohou také zvýšením počtu porotců (English, 2011). Nakladatelství a pracovníci v kulturním odvětví pak posvěcení chápou spíše jako formu zisku, způsob, jak přitáhnout pozornost ke spisovateli vydávajícímu v jejich nakladatelství, a tím si zajistit renomé či výnosy (English, 2011).

3.4 Způsoby posvěcování

Nejtypičtějším druhem posvěcení je zisk literární ceny (Bourdieu, 2010; English 2011). Za posvěcené autory (potažmo díla) lze považovat i ty, jejichž díla jsou překládána do cizích jazyků, kdy se většinou jedná o knihy autorů z okrajových oblastí literárního pole a překlad tak plní funkci symbolického kapitálu (Casanova, 2012; Franssen & Kuipers, 2015; Sapiro, 2015). Posvěcení může pocházet také široké veřejnosti, čtenářské uznání však nelze považovat za legitimní měřítko uznání (English, 2011; Sapiro, 2016). Jiným způsobem posvěcení může být psaní předmluv ke knihám mladších autorů již posvěcenými autory (Bourdieu, 2010). Dalším způsobem vydobytí posvěcení může být případ dvojího čtení, kdy se kniha dočká ocenění ze strany odborné i široké veřejnosti (Pouly, 2016).

3.5 Proces posvěcování a s ním spojená rozhodování

Proces posvěcení začíná skrze nominace a je završen rozhodnutím poroty, kdy se do rukou porotců dostává šance přisoudit hodnotu knize i autorovi. Ve vrcholném procesu posvěcování (ceremonie) se utváří dichotomie, jež lze charakterizovat jako moment rozdělení nominovaných na vítěze a poražené (Allen & Lincoln, 2004; English, 2011; Merton, 1968). Rozhodnutí o udělení ceny je založeno na rozhodnutí porotců, kteří dílo

hodnotí na základě svého vlastního vkusu (zde se vracíme k habitu, vkus tedy není dovedností, ale sociální schopností (Wacquant, 2002)) a nároků (Allen & Lincoln, 2004; Bourdieu, 2010; English, 2011). Toto rozhodování může být považováno za problematické, protože neexistují žádná všeobecně ustanovená kritéria, dle nichž by se dala posoudit nebo měřit umělecká hodnota díla či hodnota umělce (Lizé, 2016). Částečným řešením může být fakt, že pro každou epochu existuje charakteristický směr či dílo, jenž se stává vzorem pro oceňování ostatních děl. Dalším modelem pro posuzování může být specifické měřítko udávané skrze klasické či dobové autory, dle kterých se určuje hranice toho, co je a co není bráno jako hodné ocenění, co je literaturou v pravém slova smyslu (Casanova, 2012).

3.5.1 Marketingové cíle v procesu posvěcování

Ceny jsou často udíleny za přítomnosti novinářů a televize. Ceremonie a následné udělení cen se tak odehrává v přímém přenosu kdy je cena představena v duchu soutěžní podívané, jež má za cíl dostat ji a vítěze do povědomí co nejširšímu publiku (English, 2011).

Marketingové cíle se většinou objevují mezi procesem nominací a užším výběrem (Childress, Rawlings & Moeran, 2017). To lze ilustrovat na příkladu ceny Knižního klubu. Vítězná kniha je nakladatelstvím vydána, propagována a její autor získá jako bonus peněžní ohodnocení (Janáček & Trávníček, 2011, s. 388). Obdobný princip pak funguje i u ceny Magnesia Litera, na níž si lze představit několik aktuálních příkladů. Hlavním partnerem ceny jsou Karlovarské minerální vody, které udělí vítězi Knihy roku šek na 200 000 Kč. Dalším příkladem zajištění si renomé, a tak i zisků, může být rozdání voucherů internetovým knihkupectvím Kosmas. Kosmas zaštituje Cenu čtenářů, na 200 Kč, vylosovaným čtenářům, kteří hlasovali v anketě. Také partner DILIA, jež sponzoruje stejnojmennou cenu DILIA Litera za objev roku, daruje vítězi 30 000 Kč. Zejména ceny pro objev roku mohou sloužit jako eliminace finančního rizika s vydáváním debutů (English, 2011).

3.6 Výhody vyplývající z kulturního posvěcení

Literární posvěcení zařazuje autory do skupiny „privilegovaných“, jež je podstatně menší než skupina těch, kterým je posvěcení odepřeno. Neposvěcená umělecká díla jsou

většinou považována za bezcenná, protože jim není přiřazeno uznání neboli symbolická hodnota (English, 2011). „*Skoro se zdá, že o lidech působících v kultuře stojí za to psát, pouze pokud vyhráli nějakou cenu, protože to je to jediné, co se počítá, co zbude z jejich víceméně neohodnotitelného a – přinejmenším v médiích – nepopsatelného tvůrčího úsilí.*“ (English, 2011, s.29). Umělce charakterizují, hlavně co se týče uměleckého diskurzu, zejména získané ceny a ohodnocení.

Dle Sapiro (2015) literární posvěcení přispívá k odbornému rozvoji literární činnosti. Díla se nejenom lépe prodávají, ale zvyšují se také výdělky jednotlivých autorů. To znamená, že se zvětšuje nejen distribuce knih a z toho plynoucí přímý zisk, ale zároveň dochází k navýšení symbolického ocenění a všeobecné známosti autora, což je známkou profesionalizace. Ziskem ceny se tedy vytváří oboustranně výhodný vztah mezi jednotlivými umělci a institucemi (tím jsou myšlena zejména nakladatelství, jako příklad lze uvést propagaci nakladatelství Host skrze billboardy v metru, na nichž se objevuje: „máme 3 vítěze Magnesie Litery“) (Bourdieu, 2010; English, 2011).

Opakované či předchozí institucionální posvěcení zvyšuje umělcovu šanci na zařazení se na seznam nejlepších autorů. Na základě toho může také docházet k Matoušovu efektu, jež zvyšuje šance na získání dalších literárních cen (Allen & Lincoln, 2004; Childress, Rawlings & Moeran., 2017). Matoušův efekt je pojem, s nímž přišel v roce 1968 Robert Merton. Jedná se o proces, ve kterém bude laureát pravděpodobně oceňován i nadále, bude slavnější a váženější. Merton udává příklady držitelů Nobelovy ceny, jež se právě díky tomuto ocenění dostali do popředí ve svém oboru. S tím souvisí také efekt západky. Oceněný nikdy neupadne v zapomnění a nepřijde o prestiž, i přesto že se v poli objeví noví autoři či badatelé. Autor se díky ceně stane snáze zapamatovatelným i častěji vyhledávaným. Lze říci, že se jedná spíše o jakési společenské ohodnocení. Ocenění autoři získávají kumulativní výhodu, což může vést až k různým stupňům sociální stratifikace – lze jednoduše konstatovat, že ceny se budou kumulovat do rukou známějších autorů, kdežto noví mohou snáze upadnout v zapomnění (Merton, 1968).

3.7 Zahraniční výzkumy spojené s posvěcováním

Childress, Rawlings & Moeran (2017) uskutečnili výzkum, v němž se zajímali o britskou Bookerovu cenu. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak se díla posvěčují, tedy jaké

procesy předcházejí posvěcení. Casanova (2012) a English (2011) pak charakterizují Bookerovu cenu jako často spojenou s komerčním úspěchem, kterému porota přizpůsobuje své estetické normy (volí tedy knihu, jež má nejlepší předpoklad být výdělečnou). Childress a ostatní v podstatě potvrzují výše řečené tím, když říkají, že udělení Bookerovy ceny okamžitě zvyšuje produkci ekonomického kapitálu tím, že se již získaný kulturní a symbolický kapitál transformuje právě v ekonomický. Výzkumníci analyzovali data za 9 let nominací, která jim poskytl přímo archiv Bookerovy ceny. Konkrétně se jednalo o 1194 děl, u nichž se zaměřovali na 3 společné faktory. Prvním faktorem byli sami autoři, u těch se zaměřili na jejich status, pohlaví a reputaci, za druhé se zaměřili na informace a postavení jednotlivých nakladatelství v rámci britského literárního pole a posledním zkoumaným faktorem byla textová charakteristika knih – tj. rozsah díla, žánr, prostředí a doba, ve níž odehrává, a charakteristiky hlavní postavy – národnost, rasa a pohlaví. Poté rozdělili knihy na ty, které byly pouze nominovány a na ty, jež se dostaly do užšího výběru. Skrze výše zjištěné proměnné pomocí faktorové analýzy modelovali pozice v poli. Za prvotní posvěcení pokládají již nominace na cenu. Důležitým bodem pro zisk posvěcení jsou textové charakteristiky, u nichž je zásadní, aby se alespoň částečně ztotožňovaly s autorovými zkušenostmi (jelikož se jedná o výzkum britské ceny, v nominacích se objevovala i díla z bývalých kolonií) a pozice a prestiž nakladatelství i autora. V případě autora je důležitý také předchozí ocenění (disponování literárními cenami) a to, jestli autor budí pozornost, tedy jestli je vidět a je o něm slyšet (Childress, Rawlings & Moeran, 2017).

Kersten a Verbood (2014) se snažili zjistit, jak uznání ovlivňuje filmovou produkci a její obsah, protože na základě institucionálního uznání je v současnosti na filmy nahlíženo více z uměleckého hlediska než jako na zábavu. Filmy a s nimi i související témata se díky tomu stávají složitějšími a je stále obtížnější je klasifikovat. Výzkum byl uskutečněn ve čtyřech zemích, konkrétně ve Francii, Anglii, USA a Nizozemsku. Do výzkumu byly vybrány filmy na základě tří druhů ocenění – profesionálního, kolegiálního a diváckého. Analýza pak sestávala ze zaměření se na rozpočet, kategorizaci filmů dle témat

skrze různé databáze, zejména IMDb¹, a hvězdnou slávu, kterou sledovali skrze počet zobrazení herců či režisérů v databázi. Symbolické uznání měřili skrze čtyři předdefinované dimenze – jak diváci vnímají filmy z hlediska hollywoodských norem, narativní složitosti filmu, známosti a složitosti daného tématu. Snažili se pochopit, jak uznání filmů souvisí s tím, jak jsou filmy přijímány (symbolické zisky) v porovnání s vnitřními prvky (materiálními). Docházejí k závěru, že kriticky uznávané filmy obsahují více inovativních prvků než filmy komerční, jež se většinou drží hollywoodských standardů (jsou zaměřené na zisk), a zabývají se tak velmi často podobnými (oblíbenými) kanonizovanými tématy.

Verboord, Kuipers a Janssen (2015) zkoumali, jaký vliv mají novinové kritiky na vnímání (oceňování) autorů. Autoři tvrdí, že symbolický kapitál (psaní „literárně“) je důležitý pro ocenění a že institucionální konsenzus je jedním z předpokladů kulturní legitimizace, a proto stojí za to jej sledovat z dlouhodobého hlediska. Data sestávala z novinových článků z let 1955 až 2005. Výzkum byl proveden ve čtyřech zemích – Francii, Německu, Nizozemsku a USA. V každé zemi byla u všech spisovatelů identifikována jejich pozice v literárním poli. Posvěcení rozdělili na čtyři druhy institucionálního ocenění – na ocenění skrze encyklopedie, na získané ceny za posledních 20 let, na počet napsaných knih zařazených mezi bestsellery a na prestiž nakladatelství, ve kterých byli autoři vydáni. Žánry knih kódovali následovně – populární fikce, „mainstream“ a literární fikce, kdy literární fikce je nejsnazší cestou k získání institucionálního uznání. Na základě toho pak rozlišují tři typy autorů – neuznané, dočasně prestižní a historicky prestižní. Ve výzkumu docházejí k závěru, že literární pole je i nadále bojištěm aktérů usilujících o uznání, v němž ale zůstává velké množství účastníků víceméně bez povšimnutí, i přestože jsou mezi nimi referenční skupiny, jež jsou hodny povšimnutí či ocenění.

V jiném výzkumu se Verbood (2011) soustředí na knižní beletristické žebříčky v letech 1970–2007 ve třech denících – francouzském, německém a americkém. Zkoumá kulturní posvěcení skrze symbolický kapitál jednotlivých autorů na základě již vyhraných

.....

¹ Internetová filmová databáze

literárních cen a počtu zmínek v mezinárodních literárních encyklopediích. Autor vyvozuje závěr, že ve všech třech zemích jsou žebříčky shodně obsazeny autory, jež vytvářejí díla na základě logiky trhu (toho, co je „in“) a přizpůsobují se poptávce (Bourdieu, 2010; Verbood, 2011). Dokazuje, že v konkurenci se lépe daří autorům, kteří píšou ságy a těší se ze zájmů médií a disponují velkými fanouškovskými základnami, oproti autorům pyšným se vysokým postavením, tedy těm, kteří vlastní ceny a disponují velkým objemem symbolického kapitálu. Prvně zmínění autoři ság se častěji objevují v žebříčcích bestsellerů. Předpokládá, že tento posun může být spojen s úmrtími poválečných autorů, kteří se pyšnili jak vysokými prodeji, tak velkou prestiží (Verbood, 2011).

Sapiro (2015) uskutečnila výzkum, ve kterém se zaměřila na překlady knih z francouzštiny do angličtiny. Data získala skrze databázi přeložených knih UNESCO Index Translationum. Vysvětluje, že mezi důležité faktory při této analýze patří fakt, o jaký jazyk se jedná (zde je důležitá pozice jazyka v překladatelském světě – jde o to jedná-li se o periferní či centrální jazyk) a v jakém nakladatelství bylo dílo vydáno. Přišla na to, že pozice díla na transnacionálním literárním poli závisí právě na postavení nakladatelství v zemi původu, dalším rozhodujícím faktorem je počet ocenění a velikost symbolického kapitálu autora. Autorka také vysvětluje, proč nejsou překládané knihy v USA tak často vidět. Za hlavní důvod pokládá ekonomizaci pole, kdy jsou některé překlady vyhodnoceny korporacemi za méně ziskové a tedy nevýhodné, a tak se dostávají pod menší a méně zisková nakladatelství, jež nemají takový dosah (Casanova, 2012; Sapiro, 2015).

Pouly (2016) pak přichází s tezí o dvojím čtení, kterou demonstruje na knize „Bílé zuby“. Jeden druh čtení se spoléhá na estetická kritéria díla, druhý na aktuální témata v literárním poli. Hlavním předmětem dvojího čtení je společenská tvorba víry v uměleckou hodnotu, jež je popsána výše v první kapitole (Bourdieu, 2010; Pouly 2016). Sama kniha Bílé zuby se zaměřuje na „kultivované čtenáře“ disponujícími velkým kulturním kapitálem, propojuje tak kvalitní styl psaní s pozicí čtenářského habitusu skupiny. Nároční čtenáři ocení vnitřní strukturu románu a jeho rozuzlení, na druhé straně se snaží propojovat populární žánry s masovou produkcí. Román se ve velké míře neodchyluje od standardního umístění v literárním poli, a tak může být posvěcen jako bestseller (zacílením na široké publikum) a zároveň získat literární uznání (skrze vnitřní strukturu) (Pouly, 2016).

4 Historie udávání literárních cen

Jelikož se Casanova (2012), Sapiro (2015) i Bourdieu (2010) se zaměřují na francouzskou literární scénu, lze na základě jejich poznatků vyvodit závěr, že konkrétně ve Francii se začaly ceny ustanovovat v 17. století skrze francouzskou akademii. Ta se stala hlavní posvěcovací autoritou, což vedlo k již výše zmíněné autonomizaci pole. Ta byla umožněna zejména díky spolupraci s Encyklopedisty a s utvářením salonů (Bourdieu, 2010; Sapiro, 2015). Sapiro (2015) pak zdůrazňuje, že k rozmělnění opozice přispělo oceňování novel a zejména vznik Goncourtovy ceny, díky které si literatura vydobyla ekonomickou a právní nezávislost na státu a literární představitelé začali hrát hlavní roli v organizaci literárního pole.

Janáček s Trávníčkem (2011) zmapovali ustanovování udílení cen v rámci Česka. Rozdělili jej na období od roku 1821-1945 a na období od roku 1945 až do současnosti. Já pak ceny níže dělím na 1. a 2. období do roku 1989 a na popis literárního pole po roce 1989, jež považuji pro svou práci za stěžejní, poslední část se zabývá cenou Magnesia Litera. Níže můžeme také vysledovat, že se literární prostor udělování cen v Čechách utvářel třikrát, jak je vyznačeno v podkapitolách.

4.1.1 Období od roku 1821-1945

První snahy o hodnocení literární produkce se datují k roku 1821, kdy byly ceny udávány prostřednictvím vznikajícího českého Muzea. S nápadem přišel farář Václav Pěšina, který předpokládal, že díky udílení cen vzroste prestiž daných spisovatelů, a tak se zvýší i prodejnost titulů a s nimi i veškeré zisky a prestiž české literatury, jež si na základě toho vybuduje místo v zahraničí a stane se překládanější. Cenu se však nepodařilo zrealizovat. Nicméně se mu podařilo nastínit funkce dnešních literárních cen (Janáček & Trávníček, 2011). Výše zmíněná teze koresponduje se závěry Casanovy (2012), jež překlady do cizích jazyků považuje za určitý druh posvěcení – vydobytí si určité pozice v literárním poli.

V době národního obrození se začaly ceny prvotně udávat skrze Matici českou (nakladatelství) – jednalo se o beletristické a vědecké knihy. Podmínkou bylo, aby byla kniha napsaná v československém jazyce. Objevuje se tendence vzniku literárních cen, jež produkují texty na objednávku – tj. texty na danou tematiku či myšlenku. Začínaly vznikat

také organizace a spolky slučující spisovatele. Soukromníci začínali financovat ceny, díky čemuž započal rozvoj literárních cen (ceny byly často spojené s divadlem). Mezi významné ceny dané doby patřila Náprstkova a Řandova. V této době dochází k prvním konfliktům mezi „starými“ a „novými“ (ovlivněnými modernou) spisovateli (Janáček & Trávníček, 2011). „*Literární ceny se tak ke konci století stávaly součástí všedního života českých spisovatelů.*“ (Janáček & Trávníček, 2011, s. 351).

Ke konci 19. století se ustanovuje Česká akademie, která působila do roku 1952 a udělovala výroční ceny. Cena akademie byla určena jejím členům či těm, koho oni sami na cenu navrhli (to lehce koresponduje s dnešní logikou udílení cen, kdy jsou laureáti navrhováni odbornou porotou). V době první republiky se udílení cen dělilo na dvě části – ceny udělované spolky a ceny, v dané době významnější, státní, městské (ku příkladu ceny Prahy) a nakladatelsko-podnikatelské. Období protektorátu většinou cen zakázalo a ty, jež zůstaly častokrát sloužili pro propagaci určených témat (Janáček & Trávníček, 2011).

4.1.2 Období do roku 1989

Je vytvořena cena národního umělce a zasloužilého umělce, skrze níž má být utvořen vztah mezi umělci a jejich oficiálním uznáním. Veškeré instituce, tj. i nakladatelství, se zestátňují a knihy procházejí cenzurou. Je povoleno psát jen o určitých tématech. Ceny se tak stávají převážně odměnou za dodržování pravidel. Státní ceny a ceny národních umělců nejčastěji připadají autorům s vysokým uměleckým i společenským renomé (tedy autorům s vysokým objemem symbolického a sociálního kapitálu), které bylo často odvozováno zejména od sympatií s režimem či členstvím v komunistické straně v předchozím režimu (Janáček & Trávníček, 2011).

Začínají se utvářet samizdatové (exilové) ceny, jež se předávají v zahraničí – autoři uvádějí ku příkladu cena Jaroslava Seiferta či cenu Toma Stopparda. Tyto ceny fungují dodnes a zachovávají si svou prestiž – mají na rozdíl od cen státních (i valné většiny ostatních cen v ČR) veřejnou porotu, která se pravidelně obměňuje (Janáček & Trávníček, 2011).

4.1.3 Období po roce 1989

Začínají se objevovat odštěpené organizace od Obce spisovatelů, mizí cenzura a vzrůstá počet vydávaných knižních titulů. Ruší se ceny, jež byly spjaty s minulým režimem, jako jsou národní a zasloužilí umělci či Národní cena ČSR. Daná ohodnocení se přestávají užívat, a tak ztrácejí na váze. Začínají se legalizovat a uznávat ocenění udělená v exilu (Janáček & Trávníček, 2011).

Charakteristickým rysem doby je neustálý výtvar nových literárních cen, a to hlavně cen regionálních a žánrových. Autoři dodávají, že: „... *nejlepší způsob, jak se k ceně dostat, je si ji založit.*“ (Janáček & Trávníček, 2011, s. 389). Ceny se i přesto neustále potýkají s problémy, a to zejména skrze kamarádké výpomoci (sociální kapitál) a skrze porotní rutinu, kdy převládá tendence neudělit cenu, protože autor získal v blízké době jinou, a lhostejnosti, jež je spojena s co nejrychlejším výběrem laureáta. Autoři uvádějí také problém rehabilitačního udílení cen, kdy se cena často dostává do rukou autorů, kteří nebyli ocenění v minulém režimu (Janáček & Trávníček, 2011).

4.1.4 Magnesia Litera

K výtvaru ceny Magnesia Litera vedl zejména záměr přijít s cenou, která by splňovala logiku oceňování čisté literatury, nepotýkala se s problémy jako jsou kamarádsko-lobbistická výpomoc a zároveň by přitáhla širokou veřejnost a média (Janáček & Trávníček, 2011). K tomu už navádí i jen samotné motto ceny, jímž je: „propagace kvalitní literatury a dobré knihy“.

Magnesia Litera vznikla v roce 2002. V současné době se cena udává v 10 kategoriích a přímý přenos z udávání cen je každoročně vysílán v televizi (konkrétně na ČT), kde také běží upoutávky na nominované knihy. Každá z dílčích cen má svého vlastního sponzora (garanta). Tím se zajišťuje, že je cena „... *integrující laureátskou událostí pro celou literárně-knižní obec.*“ (Janáček & Trávníček, 2011, s. 390). Výše zmínění sponzoři sestavují poroty a rozhodují o nominacích, jež neprobíhají veřejně. Důležitým rysem ceny je dvoukolovost, kdy jsou nejprve vyhlášeny nominace, poté vítězové kategorií a až na konec hlavní cena Kniha roku. Autoři statě kritizují, jak způsob vybírání nominovaných knih, tak i výběr oceněných knih – cenu často vyhrávají knihy, jež přitahují pozornost odborníků. (Janáček & Trávníček, 2011).

5 Výzkumný problém

V minulých letech bylo uskutečněno několik výzkumů zabývajících se právě posvěcováním autorů a jejich děl. Předmětem zkoumání je proces posvěcování, prostředky jsou konkrétní literární ceny, kulturní žebříčky či význam kritického ohodnocení libovolného uměleckého díla. Konkrétní výzkumy pak byly popsány v předchozí kapitole (Allen & Lincoln, 2004; Cattani, Ferriani & Allison, 2014; Childress, Rawlings & Moeran, 2017; Kersten a Verbood 2014; Kuipers, Janssen & Verbood, 2015; Sapiro, 2015; Verbood, 2011). V českém prostředí se tématice kulturního posvěcování výzkumy téměř nevěnují, když už se obdobný výzkum založený na literárních cenách vyskytne, zabývá se většinou mediálním obrazem vítězných či nominovaných knih. Tyto výzkumy jsou většinou tematizovány v bakalářským a diplomových pracích.

Cílem výzkumu je zmapování procesu mezi nominováním na cenu a vítězstvím. Konkrétněji se výzkum zabývá otázkou, zdali existují předpoklady, jimiž musí autor disponovat pro získání ceny. Na základě konkrétních předpokladů se pokusím najít společné charakteristiky posvěcených knih a autorů, zajímá mě tak, jaký vliv má na ocenění pohlaví, získání literární ceny, vzdělání autora či témata vítězných knih. Na základě výše zmíněného jsem si stanovila obecnou výzkumnou otázku, která zní: „*Odlišují se vítězná díla či autoři něčím od ostatních nominovaných?*“, z níž vyčleňuji specifické výzkumné otázky:

1. *Vyhrávají častěji muži nebo ženy?*
2. *Budou se v rámci oceněných knih vyskytovat obdobná témata?*
3. *Budou absolventi Univerzity Karlovy častěji oceněni?*
4. *Budou se častěji opakovat jména některých nakladatelství v případě vítězství?*
5. *Bude oceněná próza překládanější než zbylé nominované knihy v kategorii?*
6. *Budou autoři, kteří napsali méně knih, častěji oceněni?*

5.1 Data

Data o nominacích byla převzata a operacionalizována z veřejně přístupného seznamu nominovaných knih na cenu Magnesia Litera. Pro potřebu výzkumu byly využity knihy, které se dostaly do užšího výběru nominací na cenu v letech 2002 až 2019. Za uplynulých 18 let seznam čítá 189 knih. Vzorek byl tedy vybrán na základě nenáhodného

účelového vzorkování, kdy autoři museli splnit podmínku nominace na literární cenu Magnesia Litera ve zkoumaných kategoriích. Výzkumný soubor pak obsahuje tři dílčí kategorie ceny Magnesia Litera – próza, poezie a dětská literatura, ve kterých se každoročně vybírá ze tří nominovaných knih jeden vítěz. Zbylé kategorie literární ceny byly vynechány zejména pro jejich nejasnost, složitou kategorizaci či nekonstantní udílení ceny.

V průběhu udávání cen se uskutečnilo několik dílčích změn v oceňování, ty nejzásadnější pro výzkum jsou popsány dále. Cena za dětskou literaturu nebyla udělována v 1. roce založení ceny (tj. rok 2002), od roku 2003 se udává nepřerušovaně. Cena za prózu byla do roku 2010 vybírána ze tří nominovaných knih, od roku 2010 bylo množství knižních titulů v kategorii navýšeno na 6 nominací.

Pro potřeby výzkumu byli kódováni autoři, nakladatelství a charakteristické rysy knih. Některé proměnné byly poté kategorizovány pro potřeby analýzy, kdy se většinou jedná o dichotomické proměnné dělené na kladné a záporné výpovědi, dále byl kategorizován počet knih, rok narození atd. Proměnné zahrnující autory (data o autorech byla přebírána z databázi Ústavu pro českou literaturu AV ČR) představují rok narození, věk, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, zasedání v literární porotě a dále proměnné vztahující se k počtu napsaných knih a získaných literárních cen, jež jsou vždy kategorizovány na základě roku nominace a následnému počtu k roku 2019. S každou nominací je pak zacházeno jako se samostatnou jednotkou, tudíž se v souboru objevují duplikovaná jména, protože se v průběhu let mění autorovy charakteristiky (jako je věk, počet napsaných knih, získané literární ceny atp.). Pro kódování počtu vyhraných literárních cen nesloužily veškeré ceny udílené v České republice. Ceny, které byly zahrnuty, musely splňovat několik podmínek – musí být konstantně udávány na území ČR, musí být celonárodní (vynechány jsou ceny udávané občanům určitého kraje) a nesmí být věkově omezeny. Nakladatelství jsou kódována na základě nominací na cenu a vítězství.

V rámci charakteristiky knižních titulů jsou kódovány proměnné jako je počet překladů (přebíráno z Databáze knih NK ČR) žánr a téma, informace jsou přebírány zejména z aplikace Goodreads, Databáze knih a recenzí na serveru iliteratura.cz. Témata, jsou dále kategorizována do 6 typů na základě převládajících motivů vyskytujících se v knihách. První 4 kategorie jsou univerzální pro všechny 3 typy ocenění, zbývající 2 kategorie byly

vytvořeny speciálně pro dětskou literaturu. Výběr témat byl inspirován výzkumem posvěcování filmů od Kersten a Verboorda z roku 2014.

6 Analýza

Analýza dat sestává ze dvou částí. V první části jsou řešeny popisné charakteristiky autorů, děl a nakladatelství. U autorů se jedná o pohlaví, věk, disponování literární cenou a vzdělání. Díla charakterizují na základě zastoupení témat a žánrů. Nakladatelství pak představují dle počtu nominací.

V druhé části analýzy se snažím obecnou výzkumnou otázku zodpovědět dílčími výzkumnými otázkami, pomocí nichž se snažím najít podobnosti mezi vítěznými autory a jejich díly a pokusit se tak nastínit jejich pravděpodobnou pozici v poli. Analýza byla provedena pomocí kontingenčních tabulek. Kontingenční tabulky jsou jednou z nejspolehlivějších metod analýzy vztahu dvou nominálních (kategoriálních nebo kvalitativních) proměnných, kdy výstupem tabulek jsou podíly či podmíněné pravděpodobnosti, jež jsou základním nástrojem analýzy (Hendl, 2004). V rámci analýzy dat pak nepoužívám testy statistické významnosti, protože se nejedná o výběr z populace cen, pouze posuzuji věcné rozdíly mezi posvěcenými a neposvěcenými autory cenou nominovanými na Magnesii Literu.

6.1 Charakteristiky nominovaných autorů

Skoro dvě třetiny nominovaných na cenu Magnesia Litera, jsou muži, ženy tvoří zbylou třetinu. V souboru se fakticky vyskytuje 140 autorů, z toho se 35 spisovatelů jedenkrát či vícekrát v nominacích opakuje.

Tabulka č. 1 Rozdělení autorů dle pohlaví

Autoři	Počet	Podíl
Muži	118	62 %
Ženy	71	38 %
Celkem	189	100 %

Nejvíce obsáhlou skupinou tvoří autoři narození mezi roky 1961-1970, jedná se o jednu čtvrtinu autorů ze všech nominovaných. Všichni autoři narození po roce 1961 představují více než polovinu celého datového souboru. U těchto autorů pak lze předpokládat, že začínali s vydáváním literární tvorby ke konci komunismu či těsně po pádu. To podstatně snižuje problematiku spojenou s předchozími udělenými cenami, protože

za minulého režimu nebyl umožněn všem autorům volný přístup k literárním cenám. Ceny byly často spojeny s mírou sympatizování a participace v rámci komunistického režimu (v rámci literatury probíhala cenzura a mnoha lidem nebylo umožněno vydávat knihy).

Tabulka č. 2 Rozdělení autorů dle roku narození

Rok narození	Počet	Podíl
1921-30	4	2 %
1931-40	23	12 %
1941-50	21	11 %
1951-60	28	15 %
1961-70	50	26 %
1971-80	40	21 %
1981-91	22	12 %
Chybí	1	1 %
Celkem	189	100 %

Nejčastěji jsou autoři nominováni ve věku od 36 do 45 let, jde o 31 % autorů, druhou nejčastěji se vyskytující skupinu tvoří autoři ve věku 46 až 55 let, kteří jsou zastoupeni 20 %. Nejméně početnou skupinou jsou autoři ve věku 76 let a více, mezi nominovanými je jich pouhých 5 %. Věk chybí u jednoho autora. Kategorie věku je pohyblivá, protože se vždy váže k roku nominace, u opakovaně nominovaných autorů se tedy dochází k postupnému zvyšování věku.

Tabulka č. 3 Rozdělení autorů dle věku

Věk	Počet	Podíl
25-35	32	17 %
36-45	59	31 %
46-55	39	20 %
56-65	27	14 %
66-75	22	12 %
76 a více	9	5 %
Chybí	1	1 %
Celkem	189	100 %

Tři čtvrtiny autorů dokončili vzdělání na vysoké škole, jedna čtvrtina buďto školu nedokončila, anebo na ni vůbec nenastoupila. U 7 % se nepodařilo daný údaj dohledat.

Tabulka č. 4 Rozdělení autorů dle dokončeného vzdělání

Dokončená VŠ	Počet	Podíl
Ano	140	74 %
Ne	35	19 %
Chybí	14	7 %
Celkem	189	100 %

Nejvíce autorů studovalo na Univerzitě Karlově (29 %), 21 % studovalo umělecky zaměřené školy (AMU, AVU, Literární akademie, Konzervatoř a VŠUP). Na Masarykově Univerzitě a Univerzitě Palackého studovalo shodně 6 %, na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně 5 %. Na jiných univerzitách (VŠCHT, ČZU, JU, TU, OU, VŠE) studovalo 12 %. Zbýlých 21 % autorů buď nezveřejnilo své studium, anebo nikde nestudovalo. Z toho pak většina autorů studovala humanitně zaměřené obory či tvůrčí obory (psaní, umění, konzervatoř) na uměleckých školách.

Tabulka č. 5 Rozdělení autorů dle univerzit a oborů, které studovali

Univerzita	Počet	Podíl
MU	12	6 %
UJEP	9	5 %
UK	55	29 %
UP	12	6 %
Umělecká	39	21 %
Jiné	23	12 %
Chybí	39	21 %
Celkem	189	100 %

Více jak polovina (62 %) nominovaných autorů již k roku nominace vlastnilo literární cenu. 38 % žádnou cenu dosud nezískalo.

Tabulka č. 6 Přehled autorů, kteří již před nominací získali literární cenu

Cena	Počet	Podíl
Ano	117	62 %
Ne	72	38 %
Celkem	189	100 %

6.2 Charakteristiky nominovaných knih

Datový soubor obsahuje 189 nominovaných knih ve třech kategoriích – próza, poezie a dětská literatura. Skoro polovinu souboru tvoří próza, dětská literatura a poezie zaujímá shodně jednu čtvrtinu z celého souboru.

Tabulka č. 7 Rozložení nominovaných knih dle kategorií

Kategorie	Počet	Podíl
Dětská literatura	51	27 %
Poezie	53	28 %
Próza	85	45 %
Celkem	189	100 %

Nejčastěji se v souboru nominovaných knih objevuje román, je zastoupen 37 % (N=70), sbírka tvoří 30 % (N=57), dohromady tvoří více jak polovinu celého souboru. Třetím nejčastěji se vyskytujícím žánrem je novela s 21 % (N=39). Poté následují povídky s 9 % (N=18), kategorie „Jiné“ je zastoupena 3 % (N=5), zde se jedná o komiksy, pověsti a lepirelo.

Tabulka č. 8 Rozložení nominovaných knih dle žánrů

Žánr	Počet	Podíl
Novela	39	21 %
Povídky	18	9 %
Román	70	37 %
Sbírka	57	30 %
Jiné	5	3 %
Celkem	189	100 %

Témata v tabulce číslo 9 jsou kategorizována do 6 témat na základě převládajících motivů vyskytujících se v knihách. První 4 kategorie jsou univerzální pro všechny 3 typy ocenění, zbývající 2 kategorie byly vytvořeny speciálně pro dětskou literaturu, protože knihy nespádaly ani do jedné z předešlých kategorií.

- Do kategorie mezilidské vztahy sjednocují knihy, jež kladou důraz na vazby mezi lidmi, většinou tematizují složité vztahy spojené s rodinou, milostné vztahy a přátelství.
- Kategorii reflexe společnosti chápou problematiku zabývající se současným stavem společnosti, tedy témata, jež porovnávají či kritizují současnou společnost. Jde o důležité světové události (ku příkladu uprchlická krize, znečišťování planety) či porovnání dvou pohledů na svět atp.
- V kategorii historie sjednocují díla, která se zabírají zejména komunismem či dobou po druhé světové válce. Do kategorie byla řazena hlavně díla, jež tematizovala danou dobu, to znamená, že poukazovala na problémy spojené s dobovou problematikou, jedná se ku příkladu o situaci Němců v poválečné době, vliv komunismu na člověka atp. Patří sem také knihy popisující skutečné události.
- Do kategorie sociální problémy spadají témata, jež se zabývají negativními věcmi či emocemi. Jedná se zejména o potíže s identitou, existenční problémy či drogovou závislost. Předmětem je často i stárnutí a potíže s ním spojené.

Pro dětskou literaturu byly vytvořeny speciální přídavné kategorie, protože velké množství knih nevyhovovalo výše zmíněným tématům:

- Dobrodružství/fantazie, v dílech se jedná se o různá dobrodružství. V knihách se většinou objevují „jiné“ světy, ve kterých je mnoho nadpřirozených prvků.
- V naučné literatuře se objevují témata o vysvětlení různých principů fungování přírody, těla, světa a historie České republiky. Pro zjednodušení sem řadím i převyprávěné mýty či biblické příběhy.
-
- V rámci zkoumání rozložení nominovaných knih dle obsažených témat se ukázalo, že nejpočetnější kategorií jsou mezilidské vztahy, které tvoří více jak jednu čtvrtinu všech témat (33 %), dalšími tématy, o nichž autoři hojně píšou jsou sociální problémy a reflexe společnosti. Naopak nejméně zastoupenou skupinou je dobrodružství (je kategorií vymezenou jen pro dětskou literaturu).

Tabulka č. 9 Rozložení nominovaných knih dle obsažených témat

Téma	Počet	Podíl
Mezilidské vztahy	62	33 %
Reflexe společnosti	34	18 %
Historie, skutečné události	23	12 %
Sociální problémy	37	20 %
Dobrodružství	13	7 %
Naučná	20	10 %
Celkem	189	100 %

6.3 Charakteristiky nominovaných nakladatelství

V tabulce (viz tabulka č. 10) jsou zobrazena nakladatelství, jichž knihy byly v průběhu celé soutěže nominovány více jak 5x. Nejvíce nominací má nakladatelství Host se 17 % (N=32). Druhým nejčastěji se objevujícím nakladatelstvím je s 12 % (N=22) Druhé město². Zbýlá, nezminěná, nakladatelství tvoří 33 % (N=62 z veškerých nominací). Jedná se dohromady o 40 nakladatelství, jež mají povětšinou po 1 nominaci na literární cenu. Kromě nakladatelství Host, Argo a Albatros se jedná o nakladatelství, která nevydala v průběhu let 2014-2017 více jak 100 knižních titulů ročně (Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018).

Tabulka č. 10 Rozložení nakladatelství dle nominací

Nakladatelství	Počet	Podíl
Albatros	10	5 %
Argo	13	7 %
Baobab	6	3 %
Druhé město	22	12 %
Fra	8	4 %
Host	32	17 %
Labyrint	8	4 %
Meander	6	3 %
Odeon	5	3 %
Paseka	6	3 %
Torst	11	6 %
Jiné	62	33 %
Celkem	189	100 %

6.4 Vliv pohlaví na ocenění

Na základě dat získaných z kontingenční tabulky, lze říci, že literární ceny vyhrává 32 % (N=38) mužů a 21 % (N=15) žen z celkového počtu nominovaných za dané pohlaví. Pokud se podíváme na celkový podíl nominovaných mužů, jichž je 118 a žen, kterých je

.....

² Nakladatelství Druhé město vzniklo jako náhrada za nakladatelství Petrov, které fungovalo do roku 2005, slučují je tedy pod jednu kategorii.

71, nejedná se o markantní rozdíl v zisku literárních cen (co se týče podílu nominovaných v rámci pohlaví). Lze tedy říci, že spolu tyto dva faktory nesouvisí.

Naopak z hlediska celkového počtu možných výher (N=53) získali muži dvě třetiny z celkového počtu udělených cen. Když se zaměříme na každou kategorii zvlášť, mají muži převahu ve vítězství jak v poezii, tak i v próze a dětské literatuře.

Tabulka č. 11 Počet proměněných nominací u mužů a u žen

Vítězství		Pohlaví		Celkem
		Muž	Žena	
Ano	Počet	38	15	53
	% sloupec	32 %	21 %	28 %
Ne	Počet	80	56	136
	% sloupec	68 %	79 %	72 %
Celkem	Počet	118	71	189
	% sloupec	100 %	100 %	100 %

6.4.1 Próza

V kategorii próza proměnili muži 14 nominací z 54 oproti ženám, jež proměnily pouze 4 ze 31. Muži tedy za celou dobu fungování Litery za prózu získali dvě třetiny cen.

Tabulka č. 12 Počet proměněných nominací u mužů a u žen v rámci prózy

Vítězství		Pohlaví		Celkem
		Muž	Žena	
Ano	Počet	14	4	18
	% sloupec	26 %	13 %	21 %
Ne	Počet	40	27	67
	% sloupec	74 %	87 %	79 %
Celkem	Počet	54	31	85
	% sloupec	100 %	100 %	100 %

6.4.2 Poezie

Zajímavé je rozložení počtu nominovaných v rámci pohlaví, kdy bylo dohromady nominováno 53 autorů, z nichž více než dvě třetiny tvoří muži. I přestože je mužské zastoupení v kategorii dominantní, na základě četností v rámci pohlaví vítězí ženy i muži stejně – z počtu nominovaných v kategorii vítězí 34 % mužů, v kategorii žen pak 33 %.

Tabulka č. 13 počet proměněných nominací u mužů a u žen v rámci poezie

		Pohlaví		
Vítězství		Muž	Žena	Celkem
Ano	Počet	14	4	18
	% sloupec	34 %	33 %	34 %
Ne	Počet	27	8	35
	% sloupec	66 %	67 %	66 %
Celkem	Počet	41	12	53
	% sloupec	100 %	100 %	100 %

6.4.3 Dětská literatura

V rámci dětské literatury bylo uděleno 17 cen, což je o jednu méně než u zbylých 2 kategorií (v 1. roce udílení cen Magnesia Litera kategorie neexistovala). Muži získali 10 ocenění, zatímco ženy pouze 7.

Tabulka č. 14 Počet proměněných nominací u mužů a u žen v rámci dětské literatury

		Pohlaví		
Vítězství		Muž	Žena	Celkem
Ano	Počet	10	7	17
	% sloupec	43 %	25 %	33 %
Ne	Počet	13	21	34
	% sloupec	57 %	75 %	67 %
Celkem	Počet	41	28	51
	% sloupec	100 %	100 %	100 %

6.5 Vliv tématu knihy na ocenění

Nejčastěji se v rámci vítězných knih objevují témata mezilidské vztahy, reflexe společnosti a sociální problémy, jež dohromady získali téměř tři čtvrtiny nominací, zbylá

čtvrtina je rozmělněna mezi 3 zbývající kategorie. Nelze tedy vysledovat zásadní rozdíl mezi rozložením témat.

Tabulka č. 15 Výskyt témat u vítězných knih

		Téma						
Vítězství		Vztahy	Reflexe	Historie	Sociální problémy	Dobrodružství	Naучná	Celkem
Ano	Počet	14	13	6	10	3	7	53
	% řádek	26 %	25 %	11 %	19 %	6 %	13 %	100 %
Ne	Počet	48	21	17	27	10	13	136
	% řádek	35 %	15 %	13 %	20 %	7 %	10 %	100 %
Celkem	Počet	62	34	23	37	13.00	20	189
	% řádek	32 %	18 %	12 %	20 %	7 %	11 %	100 %

6.6 Vliv vzdělání na ocenění

Z celkového počtu 53 literárních ocenění bylo 40 proměněno vysokoškolsky vzdělanými autory, lze tedy předpokládat že vzdělání hraje zásadní roli.

Tabulka č. 16 Počet ocenění na základě vzdělání

Vítězství	Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání					Celkem
	ZŠ	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ	
Ano	1	1	10	1	40	53
Ne	3	1	17	1	110	132
Celkem	4	2	27	2	150	185

Studenti Univerzity Karlovy se objevují v nominacích nejčastěji. Absolventi Karlovy Univerzity získali dohromady 16 ocenění (zvítězilo 29 % absolventů z celkových nominací z UK). V počtu získaných cen absolventům UK konkurují umělecké vysoké školy, jejichž absolventi proměnili 13 cen (z hlediska zastoupení absolventů se jedná o 33 %).

Tabulka č. 17 Počet proměněných nominací v rámci vysokoškolského studia

		Univerzita						
Vítězství		MU	UJEP	UK	UP	Umělecká	Jiná	Celkem
Ano	Počet	2	2	16	3	13	4	40
	% sloupec	17 %	22 %	29 %	25 %	33 %	17 %	27 %
Ne	Počet	10	7	39	9	26	19	110
	% sloupec	83 %	78 %	71 %	75 %	67 %	83 %	73 %
Celkem	Počet	12	9	55	12	23	39	150
	% sloupec	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

6.7 Vliv nakladatelství na ocenění

Nejvíce literárních cen získalo nakladatelství Druhé město. Celkově proměnilo 8 nominací z 22, což čítá 15 % z celkových vítězství. 2. je nakladatelství Host, jež proměnilo 6 z 32 nominací, což je 11 %. Na třetím místě je Argo s 5 vítězstvími ze 13, které tvoří 9 % z celého podílu. Zbývající nakladatelství proměnila 15 výher z 62 nominací, což činí 28 % z celkových výher (jiná nakladatelství jsou většinou nominována maximálně 2x a na svém kontě tak mají buďto jednu cenu nebo žádnou).

Mezi nejčastější vítěze ceny Magnesia Litera tak patří nakladatelství Druhé město, Host a Argo, kdy jejich vítězství tvoří 35 % z celkových výher literárních ocenění. Spolu s ostatními nakladatelstvími se jedná o 63 % celkových výher, zbylá více jak 5x nominovaná nakladatelství se mezi vítěznými nakladatelstvími objevují spíše sporadicky.

Tabulka č. 18 Počet proměněných nominací v rámci nakladatelství

Nakladatelství		Vítězství		Celkem
		Ano	Ne	
Albatros	Počet	3	7	10
	% sloupec	6 %	5 %	5 %
Argo	Počet	5	8	13
	% sloupec	9 %	6 %	7 %
Baobab	Počet	1	5	6
	% sloupec	2 %	4 %	3 %
Druhé město	Počet	8	14	22
	% sloupec	15 %	10 %	12 %
Fra	Počet	3	5	8
	% sloupec	6 %	4 %	4 %
Host	Počet	6	26	32
	% sloupec	11 %	19 %	17 %
Labyrint	Počet	2	6	8
	% sloupec	4 %	4 %	4 %
Meander	Počet	2	4	6
	% sloupec	4 %	3 %	3 %
Odeon	Počet	3	2	5
	% sloupec	6 %	2 %	3 %
Paseka	Počet	4	2	6
	% sloupec	8 %	2 %	3 %
Torst	Počet	1	10	11
	% sloupec	2 %	7 %	6 %
Jiné	Počet	15	47	62
	% sloupec	28 %	35 %	33 %
Celkem	Počet	53	136	189
	% sloupec	100 %	100 %	100 %

6.8 Vliv vítězství na překlad knihy

K volbě využití prózy a vynechání ostatních kategorií v tomto případě vedl fakt, že vybraná poezie se nepřekládá vůbec a dětská literatura jen ojediněle.

Z kontingenční tabulky lze vysledovat, že vítězná prozaická díla byla přeložena do cizího jazyka v 15 případech z 18, jde tedy o většinu vítězných děl. Dále si můžeme všimnout, že z celkového počtu 85 nominovaných knih bylo přeloženo 49 děl, jedná se o více než polovinu nominovaných. Lze tedy předpokládat, že knihy, které se dostanou do užšího výběru na literární cenu Magnesia Litera, budou spíše přeloženy.

Tabulka č. 19 Počet přeložených knih v rámci nominací

		Překlad knihy		
Vítězství		Ano	Ne	Celkem
Ano	Počet	15	3	18
	% řádek	83 %	17 %	100 %
Ne	Počet	34	33	67
	% řádek	51 %	49 %	100 %
Celkem	Počet	49	36	85
	% řádek	58 %	42 %	100 %

6.9 Vliv počtu napsaných knih na ocenění

V tabulce číslo 20 jsou zobrazeny veškeré získané literární ceny (nejedná se jen o Magnesii Literu) k roku 2019. Nejvíce ocenění za dosavadní kariéru získali spisovatelé, kteří napsali maximálně 20 knih, jedná se celkem o 54 oceněných. Spolu s autory, jež vydali maximálně 10 knih tvoří skoro dvě třetiny všech autorů disponujících literární cenou v rámci nominací na Magnesii Literu. Dohromady se jedná o 92 autorů majících literární cenu ze 135.

Nejčastěji se objevují autoři s jednou cenou, kteří napsali maximálně 10 děl. Spisovatelé, kteří napsali maximálně 20 děl pak nejčastěji disponují třemi cenami (40 % z nich). Pro porovnání je přiložena tabulka číslo 21 s počtem napsaných knih k roku nominace a počtem proměněných vítězství v rámci ceny Magnesia Litera.

Tabulka č. 20 Porovnání počtu napsaných knih s počtem získaných literárních cen

Ceny 2019		Knihy 2019				Celkem
		1-10	11-20	21-30	30 a více	
1	Počet	24	16	4	3	47
	% sloupec	65 %	30 %	17 %	14 %	35 %
2	Počet	8	11	9	6	34
	% sloupec	22 %	20 %	39 %	29 %	25 %
3	Počet	5	22	7	3	37
	% sloupec	13 %	40 %	30 %	14 %	27 %
4	Počet	0	3	0	1	4
	% sloupec	0 %	6 %	0 %	5 %	3 %
5 a více	Počet	0	2	3	8	13
	% sloupec	0 %	4 %	13 %	38 %	10 %
Celkem	Počet	37	54	23	21	135
	% sloupec	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

V ceně Magnesia Litera bývají nejčastěji oceněni autoři, kteří napsali maximálně 10 knih, jedná se o 33 autorů z celkového počtu 53 vítězných. Autoři, kteří napsali méně děl jsou také častěji nominováni – nejhojněji se vyskytují spisovatelé s maximálně 10 díly, těch je dohromady nominováno 120 z celkových 189 autorů, s kategorií do 20 napsaných knih pak tvoří více jak tři čtvrtiny zastoupených děl v nominacích (viz tabulka č. 22)

Tabulka č. 21 Počet proměněných nominací porovnan s počtem napsaných knih

Vítězství	Počet knih k roku nominace				Celkem
	1-10	11-20	21-30	30 a více	
Ano	33	14	2	4	53
Ne	87	27	14	8	136
Celkem	120	41	16	12	189

Rok narození nepředstavuje předpoklad k počtu napsaných knih. Autoři konstantně píšou okolo maximálně 10 děl. V souboru jde o 120 autorů z celkového počtu 189. 11 až 20 děl nejčastěji napsali autoři narození v roce 1961 až 1971. Zbylé kategorie jsou co se týče počtu napsaných knih víceméně vyrovnány.

Tabulka č. 22 Počet proměněných nominací porovnan s počtem napsaných knih

Počet knih k roku nominace	Rok narození							Celkem
	1921-30	1931-40	1941-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-91	
1-10	2	8	15	17	26	35	17	120
11-20	1	6	3	9	17	2	3	41
21-30	1	2	2	2	5	2	2	16
30 a více	0	7	1	0	3	1	0	12
Celkem	4	23	21	28	51	40	22	189

6.10 Shrnutí výsledků

Více jak polovina nominovaných autorů vstupuje do soutěže již s alespoň jednou vlastněnou literární cenou, lze tedy usuzovat, že předpoklad vlastnění literární ceny nominaci upřednostňuje, nikoliv však není její podmínkou. Pro vyšší šanci zisku literární ceny Magnesia Litery tak hraje roli vzdělání, kdy vysokoškolsky vzdělaní autoři promění až tři čtvrtě nominací. Faktem však je, že jsou také nejpočetnější kategorií nominovaných.

Vyhrávají častěji muži nebo ženy?

Nejčastějším vítězem je muž ve věku od 36 do 45 let. Dle počtu vyhraných cen mají muži převahu nad ženami, kdy muži získali 38 z 53 cen, ženy pak neproměnily více cen než muži ani v jedné z kategorií. Výzkumnou otázku lze zodpovědět kladně ve prospěch mužů. Jedním z faktorů, jež ovlivňuje tento nesoulad mezi vyhranými literárními cenami je fakt, že muži jsou v rámci nominací na Magnesii Literu zastoupeni ve větším počtu – jedná se skoro o dvě třetiny nominovaných mužů. Pokud bychom se však zaměřili na celkovou proměnu nominací, zjistili bychom, že ženy i muži s ohledem na početní zastoupení dle pohlaví vyhrávají téměř shodně (muži proměnili 32 % z celkových nominací, ženy 21 %).

Budou se v rámci oceněných knih vyskytovat obdobná témata?

I přestože se v nominacích nejčastěji vyskytuje téma mezilidských vztahů, vyskytují se témata v rámci oceněných knih téměř rovnoměrně. Nejčastěji se objevuje téma mezilidských vztahů (N=14), společenské reflexe (N=13) a sociálních problémů (N=10), nicméně i ostatní témata jsou téměř vyrovnána (ani jedno z nich se markantně neodlišuje). Odpověď na výzkumnou otázku tedy zní ne, protože žádné z témat se nevyskytuje mnohonásobně častěji než ostatní.

Budou absolventi Univerzity Karlovy častěji oceněni?

Absolventi Univerzity Karlovy jsou na cenu nominováni nejčastěji a nejčastěji také vítězí. Výzkumnou otázku lze tedy na základě kvantity počtu získaných ocenění zodpovědět kladně, pokud bychom se však soustředili na počet proměněných cen na základě počtu nominovaných absolventů, nebyla by to pravda – nejčastěji oceněni by dle počtu nominací ku počtu proměněných nominací byli autoři, kteří vystudovali umělecké vysoké školy.

Budou autoři, kteří napsali méně knih, častěji oceněni?

Výzkumnou otázku lze zodpovědět tak, že autoři, kteří napsali méně knih, budou častěji oceněni. Spisovatelé, kteří za celou kariéru napsali maximálně 20 knih, vyhrávají nejčastěji. Jedná se o 54 autorů, kteří většinou disponují 3 literárními cenami. Spolu s autory, jež napsali maximálně 10 knih (N=37) tvoří celek 91 oceněných z celkového počtu 135 autorů s literární cenou. Na cenu jsou nejčastěji nominováni autoři, kteří napsali maximálně 10 děl, ti tvoří více jak jednu polovinu všech nominací a získávají přes jednu polovinu udílených cen. Rozhodujícím faktorem pro napsaný počet děl není ani věk, nejhojněji je v rámci všech kategorií roku narození zastoupena 1. kategorie s hranicí do 10 děl, zbývající kategorie jsou téměř vyrovnány bez ohledu na rok narození

Budou se častěji opakovat jména některých nakladatelství v případě vítězství?

V průběhu trvání ceny Magnesia Litera se v nominacích opakuje 11 nakladatelství, z toho nejčastěji Host se 32 nominacemi a Druhé město s 22 nominacemi a Argo se 13 nominacemi, z nichž proměnili po 6, 8 a 5 literárních cenách, dohromady obdrželi 35 % ze všech cen. To se žádným jiným nakladatelstvím nepodařilo. Výzkumnou otázku lze tedy zodpovědět kladně (pro porovnání zbylá nakladatelství kódována do kategorie „jiné“ (N=40) získala celkem 15 ocenění. To spolu se třemi výše zmíněnými nakladatelstvími tvoří více jak polovinu všech ocenění).

Bude oceněná próza překládanější než zbylé nominované knihy v kategorii?

Z celkového počtu 18 vítězných prozaických děl bylo 15 přeloženo. V porovnání s ostatními nominovanými knihami mají tedy knihy, jež vyhrají větší předpoklad být přeloženy. Větší šanci, že budou přeloženy, mají však již knihy, jež se dostanou do užšího výběru nominace. Z celkového počtu je jich přeložena více jak polovina.

Závěr

V předkládané práci jsem se snažila zjistit, jaké vlivy působí na kulturní posvěcování literárních děl a jejich autorů. Vycházela jsem při tom přitom z nominací v literární ceně Magnesii Litera. Konkrétně jsem se snažila najít rozdíly mezi posvěcenými a neposvěcenými autory. Výsledky analýzy dat lze formulovat následovně:

Všeobecně lze říci, že autoři disponující větším objemem kulturního kapitálu mají vhodnější dispozice k zisku literární ceny, a tedy i ke kulturnímu posvěčení. Velká většina spisovatelů disponuje kulturním kapitálem v podobě vysokoškolského vzdělání a napsaných literárních děl. Na základě vlastněného objemu kulturního kapitálu pak dochází k symbolickému posvěčení, které může být završeno literární cenou, uznáním kritiky či kolegy a v případě knih překladem do cizího jazyka, což je zejména v případě malých zemí s marginálním jazykem, kam lze zařadit i Českou republiku, význačné. Překladem se otevírá prostor pro rozšíření knih do zahraničí. Ani vztah mezi nižším počtem knih a literárním oceněním není náhodný. To koresponduje se snahou autorů psát „umění pro umění“, tedy snahou o plození kvalitní literatury. V porotách literárních cen zasedají členové literární obce, kteří se snaží právě tuto perspektivu podporovat. Z literárních cen, a tedy i kulturního posvěčení, jsou často vynecháni autoři, kteří píší pro zisk či pro to, aby byli vidět, tedy ti, jež se řídí komerčním způsobem tvorby neboli principem trhu, těm se pak dostává spíše jakéhosi „marketingového“ posvěčení než toho kulturního. Dalším možným východiskem, proč získávají častěji spisovatelé píšící méně knih literární ocenění, může být také účast organizací na udílení cen, kdy se ocenění snaží směřovat spíše do rukou dosud ne úplně ustavených či objevených spisovatelů, kteří zatím nenapsali velké množství knih. Z toho plynou výhody, jak autorům, tak nakladatelstvím a prodejčům. Pomocí tohoto kroku je možné zaručit alespoň chvilkové zviditelnění autora a tím i propagaci knihy, která se může pyšnit vítězstvím. Zároveň je zaručena i prodejnost knihy. Obdobnou logiku lze sledovat také u nakladatelství. Za vzor mohou posloužit nakladatelství vydávající vítězné knihy v ceně Magnesia Litera. V literárních cenách se častěji objevují menší nakladatelství, jež pečlivě vybírají produkované tituly a ročně tak nevydávají velké množství knih (zabývají se tedy spíše kulturně oceňovanou produkcí literárních děl). Tuto logiku lze demonstrovat na nakladatelství Druhé město, které proměnilo nejvíce literárních cen v Magnesii Litera. To za celou dobu své působnosti (bylo

založeno v roce 2006) vydalo 174 knižních titulů současných českých spisovatelů (Druhé Město, 2019). To pak odpovídá Bourdieuho perspektivě, kdy se komerční úspěch (tedy prodej bestsellerů ve velkých nákladech) do jisté míry vylučuje s kulturním posvěcením, jehož dosahují spíše menší nakladatelství než ta velká. Výjimku tvoří nakladatelství Host, které vydává ročně více než 100 knih, avšak v různých kategoriích.

Specifickým nedostatkem výzkumu je pak reprezentativnost vzorku, kdy nebyla možnost se dostat k veškerým nominovaným knihám (těch bývá každý rok nominováno zhruba 300) a musela jsem tak pracovat jen s užším výběrem. Za problematické shledávám také to, že informace o některých autorech byly těžko dohledatelné, a tak vznikala prázdná místa v datech jednalo se však jen o ojedinělé případy. Určitě by bylo vhodné porovnat cenu Magnesia Litera s jinou cenou na obdobné úrovni a získat tak přehlednější náhled do problematiky. Výzkum by bylo také vhodné rozšířit z hlediska následujícího prodeje oceněných knih, kdy by se porovnal dopad literárního posvěcení na prodejnost děl. Tato data si však nakladatelství poctivě střeží.

Seznam literatury

- Allen, M. P., & Lincoln, A. E. (2004). Critical discourse and the cultural consecration of American films. *Social Forces*, 82(3), 871-894.
- Becker, H. S. (1989). Art as collective action. *Art and Society Readings in the Sociology of the Arts*, 41-54.
- Bourdieu, P. (2010). Pravidla umění: Geneze a struktura literárního pole. Brno: Host.
- Bourdieu, P. (1995). Sociální prostor a symbolická moc. *Antologie francouzských společenských věd: antropologie, sociologie historie*, 213-233.
- Bourdieu, P. (1998). Teorie jednání. Praha: Karolinum.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital.
- Broadly, D. (2013). Sada náčiní pro studia pole. *Slovo a smysl*. 10, 323-329.
- Casanova, P. (2012). Světová republika literatury. Praha: Karolinum.
- Cattani, G., Ferriani, S., & Allison, P. D. (2014). Insiders, outsiders, and the struggle for consecration in cultural fields: A core-periphery perspective. *American Sociological Review*, 79(2), 258-281.
- Disman, M. (2018). Jak se vytváří sociologická znalost. Praha: Karolinum.
- English, J. F. (2011). Ekonomie prestiže: ceny, vyznamenání a oběh kulturních hodnot. Brno: Host.
- Franssen, T., & Kuipers, G. (2015). Sociology of literature and publishing in the early 21st century: Away from the centre.

Hendl, J. (2004). Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat. Praha: Portál.

Childress, C., Rawlings, C. M., & Moeran, B. (2017). Publishers, authors, and texts: The process of cultural consecration in prize evaluation. *Poetics*, 60, 48-61.

Janáček, P. (2005). Co to znamená, když se řekne "literary culture"? *Česká literatura*, 53(4), 556-569.

Janáček, P. & Trávníček, J. (2011). „České literární vavříny“. Dodatek In: English, J. (2011). Brno: Host. 305-335.

Kersten, A., & Verboord, M. (2014). Dimensions of conventionality and innovation in film: The cultural classification of blockbusters, award winners, and critics' favourites. *Cultural Sociology*, 8(1), 3-24.

Lizardo, O. (2008). The question of culture consumption and stratification revisited. *Sociologica*, 2(2), 0-0.

Lizé, W. (2016). Cultural consecration and legitimation—Modes, agents and processes. *Poetics*, 100(59), 1-4.

Merton, R. K. (1968). The Matthew effect in science: The reward and communication systems of science are considered. *Science*, 159 (3810), 56-63.

O'Brien, D. (2015). Kulturní politika. *management, hodnota a modernita v kreativních průmyslech*. Brno: Barrister & Principal.

Pouly, M. P. (2016). Playing both sides of the field: The anatomy of a 'quality' best-seller. *Poetics*, 59, 20-34.

Ružička, M., & Vašát, P. (2011). Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole-kapitál-habitus

Sapiro, G. (2015). Translation and Symbolic capital in the era of globalization: French literature in the United States. *Cultural Sociology*, 9(3), 320-346.

Sapiro, G. (2016). The metamorphosis of modes of consecration in the literary field: Academies, literary prizes, festivals. *Poetics*, 59, 5-19.

Szaló, C. (2016). Kulturní sociologie. *Sociální studia/Social Studies*, 9(4).

Verboord, M. (2011). Market logic and cultural consecration in French, German and American bestseller lists, 1970–2007. *Poetics*, 39(4), 290-315.

Verboord, M., Kuipers, G., & Janssen, S. (2015). Institutional recognition in the transnational literary field, 1955–2005. *Cultural Sociology*, 9(3), 447-465.

Wacquant, L. (2002). Pierre Bourdieu. *Biograf 2002*, (27), 67-83.

Elektronické zdroje:

Druhé město. (2019). Přehled knih. Převzato 26. 6. 2019, z <https://www.druhemesto.cz/knihy>.

Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018. (2018). Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018. Převzato 26. 6. 2019 z https://www.sckn.cz/file/wysiwyg/files/Zprava_o_ceskem_kniznim_trhu_2017_18.pdf

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Rozdělení autorů dle pohlaví.....	24
Tabulka č. 2 Rozdělení autorů dle roku narození	25
Tabulka č. 3 Rozdělení autorů dle věku.....	25
Tabulka č. 4 Rozdělení autorů dle dokončeného vzdělání	26
Tabulka č. 5 Rozdělení autorů dle univerzit a oborů, které studovali	26
Tabulka č. 6 Přehled autorů, kteří již před nominací získali literární cenu	27
Tabulka č. 7 Rozložení nominovaných knih dle kategorií.....	27
Tabulka č. 8 Rozložení nominovaných knih dle žánrů	27
Tabulka č. 9 Rozložení nominovaných knih dle obsažených témat.....	29
Tabulka č. 10 Rozložení nakladatelství dle nominací.....	30
Tabulka č. 11 Počet proměněných nominací u mužů a u žen.....	31
Tabulka č. 12 Počet proměněných nominací u mužů a u žen v rámci prózy	31
Tabulka č. 13 počet proměněných nominací u mužů a u žen v rámci poezie.....	32
Tabulka č. 14 Počet proměněných nominací u mužů a u žen v rámci dětské literatury	32
Tabulka č. 15 Výskyt témat u vítězných knih	33
Tabulka č. 16 Počet ocenění na základě vzdělání.....	33
Tabulka č. 17 Počet proměněných nominací v rámci vysokoškolského studia	34
Tabulka č. 18 Počet proměněných nominací v rámci nakladatelství	35
Tabulka č. 19 Počet přeložených knih v rámci nominací.....	36
Tabulka č. 20 Porovnání počtu napsaných knih s počtem získaných literárních cen.....	36
Tabulka č. 21 Počet proměněných nominací porovnan s počtem naspaných knih.....	37
Tabulka č. 22 Počet proměněných nominací porovnan s počtem naspaných knih.....	37